

Балджи Марина, Мрук Марина

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті подано розгляд проблем розвитку малого підприємництва в Україні, яке створює відповідне середовище для розвитку конкуренції у підприємницької діяльності; забезпечує сильні діючі стимули до інноваційних процесів та високоефективної праці. Малий та середній бізнес формують можливості не тільки для розв'язання економічних і соціальних проблем, а й задовольняє потребу внутрішнього та зовнішнього ринків. Відповідно до проблеми стимулювання малого підприємництва вагому роль займає виважена державна політика, яка має базуватись на комплексному використанні аналітичного інструментарію, визначаючи кількісні і якісні характеристики малих та середніх підприємств, ступінь розвитку інфраструктури тощо. Регулювання ведення господарської діяльності малих підприємств має базуватись на аналізі та оцінці фінансових зобов'язань й дослідженні їх фінансового стану. Саме в секторі малого підприємництва створюється і функціонує чимала маса національних ресурсів, яка є живильним середовищем для середнього та великого підприємництва. Підприємства малого бізнесу виступають двигунами економічного зростання і розвитку, особливо в умовах високого рівня безробіття і високого рівня бідності; в умовах ринкової економіки, заснованої на готівкових розрахунках. Підприємства малого бізнесу мають потенційні можливості для економічного зростання.

Проведення аналізу фінансового стану малих підприємств України свідчить про наявність сприятливого клімату для становлення бізнесу, розширення сфери і напрямків економічної діяльності, активізації ділової та інвестиційної активності суб'єктів господарювання.

Визначено, що в Україні державна підтримка малого бізнесу є необхідною, що визнається практикою закордонного державного управління. При цьому варто враховувати, що державна підтримка підприємств обґрунтована тільки для усунення ситуацій, в яких ринкові механізми не забезпечують ефективного розподілу ресурсів, а саме поняття державної підтримки передбачає заходи сприяння суб'єктам господарювання, що створюють для них прямі чи приховані переваги. Обґрунтовані пропозиції щодо можливих перспектив розвитку малого підприємництва в Україні дозволять створити сприятливі умови для його розвитку та мають базуватись на стабільній економіко-політичній ситуації в країні, адже будь-які кон'юнктурні коливання можуть стати небезпечними для фінансово-економічної діяльності малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, Україна, державне регулювання економіки, аналіз діяльності малих підприємств, індекс цін, державна політика, ринкова економіка.

Baldzhy Maryna, Mryk Maryna

MODERN PROBLEMS OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article deals with the problems of small business development in Ukraine, which creates an appropriate environment for the development of competition in entrepreneurial activity; provides strong incentives for innovative processes and highly effective work. Small and medium-sized businesses create opportunities not only for solving economic and social problems, but also satisfy the need for domestic and foreign markets. For the stimulation problem of small business, a well-considered state policy is important, which should be based on the integrated use of analytical tools, defining quantitative and qualitative characteristics of small and medium enterprises, the degree of infrastructure development, etc. The regulation of small businesses should be based on the analysis and assessment of financial obligations and the study of their financial status. It is in the small business sector that a large mass of national resources are created and operated, which is a

nutrient for medium and large businesses. Small business enterprises are engines of economic growth and development, especially in the face of high unemployment and high levels of poverty; in a market economy based on cash calculations. Small business enterprises have potential for economic growth.

An analysis of the financial situation of small enterprises of Ukraine shows that there is a favorable climate for business establishment, expansion and directions of economic activity, activation of business and investment activity of business entities.

It has been determined that in Ukraine, state support to small businesses is necessary, which is recognized by the practice of foreign state administration. It should be borne in mind that state support to enterprises is justified only in order to eliminate situations in which market mechanisms do not provide an efficient allocation of resources, namely, the concept of state support involves measures to promote economic entities that create direct or hidden advantages for them. The substantiated proposals on possible prospects for the development of small business in Ukraine will create favorable conditions for its development and should be based on a stable economic and political situation in the country, as any market fluctuations can become dangerous for financial-economic activity of small business.

Key words: small business, Ukraine, state regulation of the economy, analysis of small businesses, price index, state policy, market economy.

Балджи Марина, Мрук Марина

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены проблемы развития малого предпринимательства в Украине, которое создает соответствующую среду для развития конкуренции в предпринимательской деятельности; обеспечивает сильнодействующие стимулы к инновационным процессам и

высокоэффективной работе. Малый и средний бизнес формируют возможности не только для решения экономических и социальных проблем, но и удовлетворяет потребность внутреннего и внешнего рынков. Для решения проблем стимулирования малого предпринимательства важную роль занимает взвешенная государственная политика, которая должна базироваться на комплексном использовании аналитического инструментария, определяя количественные и качественные характеристики малых и средних предприятий, степень развития инфраструктуры и тому подобное. Регулирование ведения хозяйственной деятельности малых предприятий должно базироваться на анализе и оценке финансовых обязательств и исследовании их финансового состояния. Именно в секторе малого предпринимательства создается и функционирует большая масса национальных ресурсов, которая является питательной средой для среднего и крупного предпринимательства. Предприятия малого бизнеса выступают двигателями экономического роста и развития, особенно в условиях высокого уровня безработицы и значительного уровня бедности; в условиях рыночной экономики. Предприятия малого бизнеса имеют потенциальные возможности для перспектив экономического роста.

Анализ финансового состояния малых предприятий Украины свидетельствует о наличии благоприятного климата для становления бизнеса, расширения сферы и направлений экономической деятельности, активизации деловой и инвестиционной активности субъектов хозяйствования.

Определено, что в Украине государственная поддержка малого бизнеса является необходимой, что признается практикой зарубежного государственного управления. При этом следует учитывать, что государственная поддержка предприятий базируется только для устранения ситуаций, в которых рыночные механизмы не обеспечивают эффективного распределения ресурсов, а само понятие государственной поддержки предусматривает меры содействия субъектам хозяйствования, которые создают для них прямые или скрытые

преимущества. Обоснованные предложения относительно возможных перспектив развития малого предпринимательства в Украине позволяют создать благоприятные условия для его развития и должны базироваться на стабильной экономико-политической ситуации в стране. Ведь любые конъюнктурные колебания могут стать опасными для финансово-экономической деятельности малого предпринимательства.

Ключевые слова: малый бизнес, Украина, государственное регулирование экономики, анализ деятельности малых предприятий, индекс цен, государственная политика, рыночная экономика.

DOI: 10.32680/2409-9260-2019-3-266-52-72

Постановка проблеми. Розвиток підприємництва, як самостійного елементу ринкової економіки, суттєво впливає на структурні зрушення на рівні як окремих регіонів, так і країни в цілому. Актуальним питанням в наш час є розгляд проблем розвитку малого підприємництва в Україні, яке сприяє економічному використанню всіх видів ресурсів; створює відповідне середовище для розвитку конкуренції у підприємницькій діяльності; забезпечує сильнодіючі стимули до інноваційних процесів та вискоєфективної праці. Малий та середній бізнес формують можливості не тільки для розв'язання економічних і соціальних проблем, а й задовольняє потребу внутрішнього та зовнішнього ринків.

Мале та середнє підприємництво у національній системі господарювання виступає важливим компонентом резервів соціально-економічного зростання та розвитку. Відповідно до проблеми стимулювання малого підприємництва вагому роль займає виважена державна політика, яка має базуватись на комплексному використанні аналітичного інструментарію, визначаючи кількісні і якісні характеристики малих та середніх підприємств, ступінь розвитку інфраструктури тощо. Регулювання ведення господарської діяльності малих підприємств має базуватись на аналізі та оцінці фінансових зобов'язань й дослідженні їх фінансового стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення і розвитку підприємництва розглядалися багатьма науковцями. Значні напрацювання в цьому напрямку зроблені вітчизняними фахівцями: А.В. Базилук виявлені фінансові важелі розвитку малого бізнесу; В.С. Вортиним, Я.А. Жаліло, які розглядали розвиток підприємництва на регіональному рівні; В.М. Геєць обґрунтовано підійшов до прогнозів розвитку підприємницької діяльності; Л.Г. Безчасний ставив за основу вирішення питань інвестиційної привабливості та ін. Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів формування і реалізації окремих складових вітчизняного державного регулювання розвитку малого бізнесу зроблено: І.Анацькою, З. Варналій та ін. Але сучасні зміни в економіці країни вимагають нових спроб вирішити означену проблеми та довести її до логічного, поступового впровадження. Це стає можливим за допомогою розробки та реалізації державних і регіональних програм.

Мета дослідження полягає у вивченні ситуації розвитку малого бізнесу в Україні та виявленні сучасних проблем його розвитку. При вивченні проблеми використовувались загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: теоретичного узагальнення – для визначення й ролі малого підприємництва; дедукції – при узагальненні положень розвитку малого бізнесу, виявлення проблем його розвитку та необхідності державного регулювання; логіки, аналізу і синтезу – для досягнення поставленої мети; аналогій – для вивчення закордонного досвіду; статистичного аналізу – для дослідження ситуації розвитку малого бізнесу у вітчизняній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Мале підприємництво протягом останніх десятиріч не випадково привертає до себе прискіпливу увагу у всьому світі. Це багатогранне соціальне економічне явище, де кожен з безпосередніх учасників, підприємець або підприємство, має можливість знайти своє місце, а зовнішні учасники процесу отримати позитивні результати: держава – збільшення ВВП, зростання числа робочих місць в реальній економіці та зменшення соціальної напруги; місцева влада – податки і голоси на виборах; економічні партнери – гнучких та динамічних

партнерів з низькими накладними видатками. Цей сектор економіки є інструментом участі мільйонів людей в економічному житті власних країн, є засобом існування та стимулом до самовдосконалення. Це найдемократичніший суспільний інститут, який практично нічого не коштує бюджету, але забезпечує і значну частку ВВП, і переважну частку робочих місць.

Роль і місце малого бізнесу в національній економіці найкраще проявляється в притаманних йому функціях, до яких належать:

- формування конкурентного середовища. Малий бізнес, внаслідок наявності складових практично не піддається монополізації, а за умов вузької спеціалізації та впровадженні інновацій виступає як дійовий конкурент;

- гнучкість, що обумовлено оперативним реагуванням на зміни кон'юнктури ринку;

- інноваційність. Сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукоємної продукції, малий бізнес тим самим виступає рушійною силою науково-технічного процесу.

- соціалізованість. Малий бізнес робить вагомий внесок у вирішення проблеми зайнятості. В розвинутих країнах на малий бізнес припадає в середньому 50% всіх зайнятих та до 70-80% нових робочих місць [1];

- демократизація ринкових відносин, адже він спрямований на послаблення притаманній ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації та розширення соціальної бази реформ.

Поняття «малий бізнес» не зустрічається у вітчизняних законодавчо-нормативних документах. Замість нього використовується термін «мале підприємство», яке є широким і включає як платників єдиного податку, так і інші підприємства, що належать до категорії малих підприємств, але не перебувають на загальній системі оподаткування. Критерії, що наведені у Господарському Кодексі України (ГКУ) для віднесення підприємств до малих, застосовуються також і при визначенні поняття «суб'єкт малого підприємництва» у розумінні закону № 2063. У той же час, перелічені вище

суб'єкти, що відповідають критеріям, які наведено у ГКУ, є малими підприємствами, оскільки у цьому документі такі обмеження відсутні, а в ч.7 с. 63 міститься уточнення – «незалежно від форми власності» [2].

За Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» завданням держави є створення сприятливого економічного середовища для становлення та успішного функціонування малих підприємств в країні [3]. Але в наш час законодавчо-нормативні документи, які б визначали економічну відповідальність підприємців та відкритість результатів фінансово-господарської діяльності відсутні.

Уряд схвалив Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [4]. Згідно прийнятому документу, до пріоритетних завдань сучасної державної політики в Україні належать розвиток підприємництва, шляхом створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого і середнього підприємництва через консолідацію зусиль усіх зацікавлених сторін, що забезпечить соціально-економічний розвиток в країні та підвищення рівень життя населення. Для досягнення вищезазначеної мети визначено шість стратегічних напрямів.

На сьогодні існує також певний позитивний досвід підтримки малого і середнього підприємництва на регіональному рівні. Так, з метою сприяння регіональному розвитку Вінницької області та її окремих територій за рахунок залучення інвестиційних та додаткових ресурсів, а також здійснення комплексу заходів, направлених на покращення іміджу області та розвиток бізнес-середовища у 2016 році було утворено небюджетну організацію «Агенція регіонального розвитку Вінницької області». Агенція здійснює організаційне забезпечення конкурсного відбору інвестиційних проєктів для часткового відшкодування з обласного бюджету відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва в рамках реалізації Регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва [5]. Також у багатьох регіонах України на підставі рішень місцевих органів

виконавчої влади, органів місцевого самоврядування розроблено низку програм фінансової підтримки підприємців.

За підсумками рейтингу Світового банку «Doing Business – 2016», показники ведення бізнесу в Україні, порівняно з 2015 роком, достатньо покращилися. Наприклад, у 2016 році Україна займає 30 місце з реєстрації підприємств, тоді як у 2015 році лише 70. Світовий банк зазначив проведення реформ в Україні за вісьмома напрямками з десяти, які досліджує Рейтинг умов ведення бізнесу. Більше того, Україна очолила список з десяти держав, що досягли найбільшого прогресу в покращанні умов для ведення бізнесу [6]. За даними, представленими в підсумках 2018 року, в Україні дозвіл на будівництво став простіше за рахунок зменшення зборів; зміцнено захист міноритарних інвесторів, вимагаючи детального негайного публічного оприлюднення пов'язаної сторони транзакцій; спрощено сплату податків, знизивши ставку по єдиному податку на соціальні внески [7].

Рейтинг України за сприятливістю бізнес-середовища зображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рейтинг України за сприятливістю середовища для ведення бізнесу, побудовано за даними [6-7]

Рейтинги за категоріями	Doing Business – 2018	Doing Business – 2016	Doing Business – 2015
1	2	3	4
Реєстрація підприємств	76	70	30
Отримання дозволів на будівництво	75,81	140	139
Підключення до системи енергопостачання	128	138	137
Реєстрація власності	52	64	61
Отримання кредиту	29	17	19

Продовж. табл. 1

1	2	3	4
Захист міноритарних інвесторів	81	88	87
Оподаткування	106	106	107
Міжнародна торгівля	119	109	109
Забезпечення виконання контрактів	82	98	98
Закриття бізнесу	141	141	141

Цей сектор економіки відіграє досить значну роль у зміні психології суспільства і життєвих орієнтирів більшої частини населення, у формуванні «середнього класу», що є основою соціально-економічних реформ, гарантом демократичного розвитку країни, про що свідчать статистичні дані загальної кількості підприємств різного виду (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні та малі у 2010-2017 роках, побудовано за даними [8]

Роки	Усього, одиниць	У тому числі					
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства	
		одиниць	у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності
1	2	3	4	5	6	7	8
2010	378810	586	0,2	20983	5,5	357241	94,3
2011	375695	659	0,2	20753	5,5	354283	94,3

Продовж. табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8
2012	364935	698	0,2	20189	5,5	344048	94,3
2013	393327	659	0,2	18859	4,8	373809	95,0
2014	341001	497	0,1	15906	4,7	324598	95,2
2015	343440	423	0,1	15203	4,4	327814	95,5
2016	306369	383	0,1	14832	4,9	291154	95,0
2017	338256	399	0,1	14937	4,4	322920	95,5

Як свідчать наведені в таблиці 2 дані, загальна кількість малих підприємств значно перевищує середні та великі. Для характеристики малого бізнесу важливе значення мають вид економічної діяльності, свідчить про включення підприємств до відтворювального процесу на рівні країни; ступінь впливу на темпи зростання і динаміку структурних зрушень; участь у вирішенні соціальних проблем тощо.

Простеживши динаміку чисельності малого і середнього підприємництва з 2010 по 2017 роки, можна зробити висновок про те, що за весь досліджуваний період число підприємств малого бізнесу збільшилася на 1,2%.

Основні показники діяльності українських суб'єктів малого бізнесу за підсумками 2017 р. та порівняння із загальними показниками господарської діяльності представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Основні показники діяльності суб'єктів малого бізнесу за підсумками 2017 р., розраховано за даними [8]

Показник	Усього	Малі підприємства	Частка малих підприємств, %
1	2	3	4
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	8141,0	3656,3	44,91
Обсяг реалізованої продукції за видами економічної діяльності, млн. грн	7707935,2	1482000,7	19,23

Продовж. табл. 3

1	2	3	4
Обсяг реалізованої продукції суб'єктів підприємництва за видами економічної діяльності, млн. грн.	8312271,9	2067799,2	24,88
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності, млн. грн.	4872748,1	875963,4	17,98
Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %	8,8	6,3	71,59
Додана вартість за витратами виробництва підприємств за видами економічної діяльності, млн. грн.	2099504,8	389209,9	18,54
Витрати на персонал підприємств за видами економічної діяльності, млн. грн.	569937,3	101345,2	17,78

Велика кількість малих підприємств сприяє розширенню пропозиції товарів та послуг на місцевих ринках. Окрім того, вони здатні забезпечувати великі підприємства комплектуючими та виробами, які необхідні в їх виробництві, але їх не вигідно виготовляти на великому підприємстві. На відміну від великих підприємств, малі мають значно простішу організаційну структуру, що вимагає від їх працівників ширшого кола знань і умінь, оскільки вони доволі часто поєднують та виконують різноманітні роботи без значної спеціалізації. Динаміка кількості малих підприємств, фізичних осіб-підприємців та кількості найнятих працівників зображена на рисунку 1.

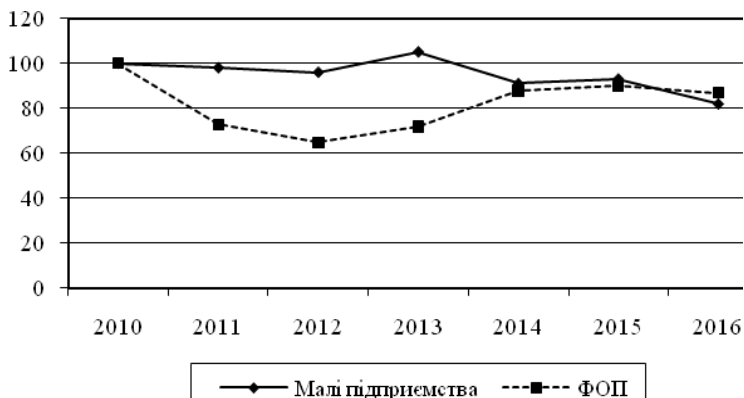

Рис. 1. Динаміка кількості малих підприємств та фізичних осіб-підприємців, % до базового року (побудовано за даними [8])

Як видно з рисунку 1, кількість малих підприємств поступово зменшується з 357241 одиниць у 2010 році до 291154 одиниць у 2016 (81,5% від 2010 р.), тобто загалом зменшення становить 19,5%. Проте, кількість фізичних осіб-підприємців спочатку різко скоротилося з 1804763 одиниць у 2010 році до 1234831 одиниць у 2012 (68,4% від б. р.), а потім поступово збільшувалась до 1630571 одиниць у 2015 (90,3% від б. р.).

Динаміка обсягу реалізованої продукції малими підприємствами й фізичними особами у фактичних цінах та з урахуванням індексу цін зображена на рисунку 2.

Як видно з рисунку 2, у 2016 році за рахунок зростання споживчих цін обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) зріс більше ніж у два рази: для малих підприємств на 102% – з 568267,1 млн. грн. у 2010 році до 1177385,2 млн. грн. у 2016 (207,2% від б. р.); для фізичних осіб-підприємців на 125% – з 210930,7 млн. грн. у 2010 році до 474596,8 млн. грн. у 2016 (225,0% від б. р.). Якщо, до 2013 року зростання обсягів реалізованої продукції при поступовому зниженню індексу цін відбувалося за рахунок підвищення продуктивності малого бізнесу, то з 2014 році в Україні розпочалася економічна криза, спричинена геополітичним конфліктом, що призвела до девальваційних та інфляційних процесів. Значне падіння

цінності гривні у 2014-2016 роках призвело до того, що фактично з урахуванням індексу цін обсяг реалізованої продукції не підвищувався, а навпаки знизився на малих підприємствах до 91,3% від б. р., та залишився майже не змінним у фізичних осіб-підприємців на рівні 100,3% від б. р. У 2015 р. тенденція змінюється на зростання реальних обсягів реалізованої продукції.

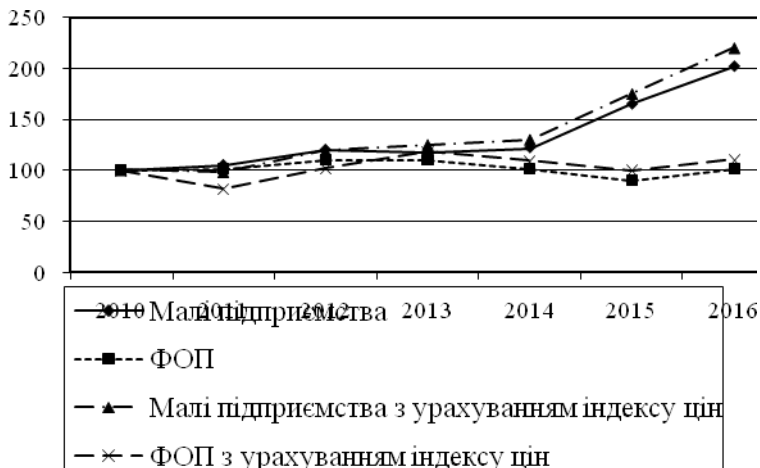

Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції малими підприємствами й фізичними особами-підприємцями у фактичних цінах та з урахуванням індексу цін, % (побудовано за даними [8])

Малий та середній бізнес наділений певними економічними, виробничо-технічними характеристиками, які необхідно враховувати при дослідженні розвитку малого бізнесу на рівні регіону. Поведінка малого та середнього бізнесу зумовлена зовнішніми і внутрішніми зв'язками, тому об'єктом дослідження виступають зовнішні і внутрішні зв'язки, які визначають розвиток малого та середнього бізнесу у статичній і динамічній формі. На особливу увагу заслуговує оцінка ефективності розвитку малого бізнесу. Розгляд підприємництва як багатофункціональної діяльності, взаємопов'язаної з макросередовищем, визначає зміну методологічної основи

оцінки – відхід від індивідуальних (приватних) показників оцінки ефективності і орієнтацію на комплексні параметри оцінки. Ефективність малого та середнього бізнесу на макрорівні відображає його внесок в досягнення загальнонаціональних цілей реальної економіки (формування техніко-технологічного потенціалу, прискорення НТП, скорочення техногенних аварій, подолання екологічної кризи).

Аналіз підприємницької діяльності дозволяє визначити такі істотні чинники її успіху: високу кваліфікацію; великі особисті контакти; достатні матеріальні і фінансові ресурси тощо. Одним з головних пріоритетних напрямків розвитку малого підприємництва виступає інноваційна діяльність, розвиток якої необхідний для створення конкурентоспроможних вітчизняної економіки.

Стає очевидним, в умовах формування нової української економіки, переважно регіональний (чи міський) характер підприємництва. І це дуже важливо враховувати при організації державного регулювання у формі «підтримки малого бізнесу», до якого, на жаль, вже склались певні стереотипи. Заміна цих стереотипів на більш ефективні повинна базуватись на чіткому уявленні фактичної ролі підприємництва в регіональній економіці.

Для розвитку діяльності середніх та малих підприємств, що є найуразливішими економічними суб'єктами ринкової економіки, край необхідна стабільна економіко-політична ситуація в країні. Як відомо, будь-які кон'юнктурні коливання можуть бути небезпечними для їх фінансово-економічної діяльності [9].

Таким чином, збільшення кількості малих підприємств в економіці України, нарощування оборотів їх господарювання, зростання чисельності працівників, зайнятих в сфері малого підприємництва, є показниками їх ефективного функціонування і високого рівня розвитку. Проведення аналізу фінансового стану малих підприємств України свідчить про наявність сприятливого клімату для становлення бізнесу, розширення сфери і напрямків економічної діяльності, активізації ділової та інвестиційної активності суб'єктів господарювання.

Реалізація справедливої регуляторної політики держави у сфері малого бізнесу сприяє реалізації його потенціалу як одного з векторів економічного зростання [2].

Національна специфіка розвитку малого і середнього бізнесу у будь-якій країні визначається двома обставинами:

- історичним етапом досягнення відповідного техніко-технологічного та організаційного стану еволюційного процесу;
- розвитком великого бізнесу, який стимулює менші підприємства переходити на вищі технологічні рівні. Проте, незважаючи на ті чи інші національні особливості, дослідження інструментів підтримки МСБ дозволяє виявити загальні риси.

У таблиці 3 вказано найтиповіші інструменти, що були реалізовані протягом останніх 10 років.

Таблиця 3

Інструменти державної підтримки МСБ

Інструменти	Країна
1	2
Збільшення обсягів підтримки у вигляді гарантій за кредитами МСБ	Канада, Данія, Фінляндія, Угорщина, Італія, Південна Корея, Нідерланди, Словаччина, Словенія, Швейцарія, Великобританія, США
Надання особливих умов щодо гарантій для стартапів	Канада, Данія, Нідерланди, Південна Корея
Збільшення державних гарантій по експортним операціям	Канада, Данія, Фінляндія, Нідерланди, Нова Зеландія, Швеція, Швейцарія, Іспанія, Великобританія
Збільшення частки прямого фінансування МСБ	Канада, Угорщина, Корея, Сербія, Словенія, Іспанія, Франція
Розширення і вдосконалення систем спеціалізованих	США – Адміністрація малого бізнесу;

1	2
урядових установ та організацій з державним або змішаним капіталом, що координують виконання завдань в області підтримки МСБ	Японія – Агентство малих і середніх підприємств; Великобританія – Служба малого бізнесу; Канада – Мережа бізнес-послуг; Польща – Департамент ремісництва, малого і середнього підприємництва та ін.

Найбільш поширеним інструментом державної підтримки МСБ практично у всіх країнах є надання державних гарантій по кредитах МСБ.

В Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» виділені основні напрями державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва [3]:

1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;

2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;

3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;

4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;

5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

6) гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;

8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;

9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Отже, державна підтримка малого бізнесу є ефективною та необхідною, що визнається практикою закордонного державного управління. При цьому варто враховувати, що державна підтримка підприємств є обґрунтованою тільки для усунення ситуацій, в яких ринкові механізми не забезпечують ефективного розподілу ресурсів, а саме поняття державної підтримки передбачає заходи сприяння суб'єктам господарювання, що створюють для них прямі чи приховані переваги. Аналіз розвитку малого підприємництва в країні доводить, що з метою поліпшення стану та розвитку такого виду бізнесу необхідно:

1. Удосконалити структуру програм з питань підприємницької діяльності. Це допоможе залучити широкі верстви населення до здобуття знань, необхідних для започаткування та ведення власної справи, знизити рівень безробіття в регіоні, підвищити ефективність діяльності суб'єктів підприємництва.

2. Поширити практику проведення конференцій, семінарів, засідань за круглим столом, форумів, міжнародних зустрічей, визначення Дня підприємця із залученням суб'єктів малого підприємництва. Це допоможе сформувати позитивну суспільну думку про підприємництво, підвищити рівень

поінформованості громадськості про проблеми підприємництва, сприяти розвитку економічного співробітництва суб'єктів господарювання.

3. Створити умови для ефективного розвитку мережі регіональних і місцевих фондів підтримки підприємництва для запровадження прогресивного механізму кредитно-гарантійної та фінансової підтримки.

4. Розробити механізм створення у регіонах бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів (у тому числі молодіжних), ресурсних, консультаційних центрів, тощо. Це допоможе створити умови для розвитку малого підприємництва, зменшити рівень безробіття шляхом залучення незахищених верств населення до підприємницької діяльності.

5. Запровадити проведення виставок і ярмарок продукції, що виробляється суб'єктами малого підприємництва з метою стимулювання випуску конкурентоспроможної продукції вітчизняних підприємств.

6. Удосконалити функціонування «гарячої лінії» для підприємців у місцевих органах влади. Це допоможе співробітництву між суб'єктами підприємництва та органами виконавчої влади.

7. Сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері підприємництва. Це дозволить удосконалити систему державної підтримки підприємництва на основі використання зарубіжного досвіду, створити позитивний імідж представників українського підприємництва, встановити ділові контакти між суб'єктами господарювання.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про можливі перспективи розвитку підприємництва в Україні. Означені пропозиції перспективного напрямку підприємництва дозволять створити сприятливі умови для його розвитку.

Література

1. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі (Огляд інструментів і політик) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf>

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV станом на 25 березня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва: закон України №4618-IV від 22.03.12 р. (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

4. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250167535>

5. Агенція регіонального розвитку Вінницької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ardvin.org.ua/>

6. Doing Business 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine-2016>.

7. Doing Business 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>

8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Балджи М.Д. Тенденції розвитку підприємництва в Україні та Одеській області // Економічні інновації: зб. наук. праць. – Вип. 59. – 2015. – С. 52-59

1. Pidtrymka maloho ta seredn'oho biznesu u sviti (Ohlyad instrumentiv i polityk) [Supporting Small and Medium Business in the World (Overview of Tools and Policies)] (n.d.) euinfocenter.rada.gov.ua. Retrieved from <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf> [in Ukrainian]

2. Hospodars'kyu kodeks Ukrayiny vid 16 sichnya 2003 roku # 436-IV stanom na 25 bereznya 2017 roku [Commercial Code of

Ukraine dated January 16, 2003 No. 436-IV as of March 25, 2017] (n.d.) zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian]

3. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtryмку maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva: zakon Ukrayiny #4618-IV vid 22.03.12 r. (iz zminamy ta dopovnennyamy) [On Development and State Support to Small and Medium-Sized Entrepreneurship: Law of Ukraine No. 4618-IV dated March 22, 2003 (with amendments and supplements)] (n.d.) zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> [in Ukrainian]

4. Pro skhvalennya Stratehiyi rozvytku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukrayini na period do 2020 roku: rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 24 travnya 2017 r. # 504-r. [Approval of the Strategy for the Development of Small and Medium-Sized Entrepreneurship in Ukraine for the Period up to 2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 24, 2017 No. 504-p.] (n.d.). kmu.gov.ua. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250167535> [in Ukrainian]

5. Ahentsiya rehional'noho rozvytku Vinnyts'koyi oblasti [Agency for Regional Development of Vinnytsia Oblast] (n.d.) ardvin.org.ua. Retrieved from <http://ardvin.org.ua/> [in Ukrainian]

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [State Statistics Service of Ukraine] (n.d.). ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

9. Baldzhy, M.D. (2015) Trends in entrepreneurship development in Ukraine and Odesa region [Trends in entrepreneurship development in Ukraine and Odesa region] *Ekonomichni innovatsiyi – Economic innovation*, 59, 52-59 [in Ukrainian]

23.04.2019